

ДО 70-РІЧЧЯ ДІЯЛЬНОСТІ МЕДИЧНОЇ ГРУПИ ПІДПІЛЬНО-ПАРТИЗАНСЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ «МИКОЛАЇВСЬКИЙ ЦЕНТР» (ВЕРЕСЕНЬ 1941 р. – БЕРЕЗЕНЬ 1944 р.)

Визначена діяльність медичної групи підпільно-партизанської організації «Миколаївський центр» у період окупації (1941-1944 рр.) області німецько-фашистськими загарбниками.

Ключові слова: Велика Вітчизняна війна, медична група, Миколаївський центр.

Определена деятельность медицинской группы подпольно-партизанской организации «Николаевский центр» в период оккупации (1941-1944 гг.) области немецко-фашистскими захватчиками.

Ключевые слова: Великая Отечественная война, медицинская группа, Николаевский центр.

The activity of the medical group of underground partisan organization «Nykolayev Center» in the period of occupation (1941-1944) is determined.

Key words: World war, Medical group, «Nykolayev center».

Важливою історичною подією в житті Батьківщини була Велика Вітчизняна війна, яка була найважчою і разом з тим найбільш героїчним періодом в історії нашої держави, коли міцність Радянського Союзу піддавалась суворому випробуванню. Чим більше часу відділяє нас від тих страхітливих років Великої Вітчизняної, тим величнішим встає перед людством подвиг радянського народу, який виніс на своїх плечах тягар найважчої, найбільш кровопролитної війни, яку коли-небудь знала історія людства [1, с. 28].

Характерною особливістю Великої Вітчизняної війни була її всенародність, що проявлялось перш за все в героїчній боротьбі воїнів Радянської Армії, в самовідданій зв'язі трудового народу, в героїчному опорі населення німецько-фашистським окупантам на окупованих територіях.

5 липня 1941 р. ЦК КП(б)У прийняв спеціальне рішення про організацію партійного підпілля і партизанських загонів, згідно якому Миколаївський обком КП(б)У створив 25 підпільних організацій і груп [2, с. 1-5]. В липні 1941 року до Миколаєва прибув досвідчений розвідник Корнєєв Віктор Олександрович (справжнє прізвище – Лягін) з дорученням створити і очолити в Миколаєві підпільну розвідувально-диверсійну групу, яка з приходом німецьких окупантів одержала назву «Миколаївський центр». Навколо «Миколаївського центру» були об'єднані підпільні групи і

організації, які діяли в Миколаєві, Херсоні та у кількох районах області [7, арк. 42].

У серпні 1941 р. фашисти окупували Миколаїв, Херсон і всю територію області. Наступили чорні дні неволі.

До складу керівництва «Миколаївського центру» увійшло п'ять осіб: голова П. Я. Защук, заступники В. В. Бондаренко, Ф. Комков, Ф. А. Воробйов та В. І. Соколов. В. О. Лягін до складу комітету не увійшов, залишивши за собою загальне керівництво «Миколаївським центром». [2, с. 1-2]. «Миколаївський центр» розгорнув велику роботу серед населення області, піднімав народ на боротьбу з німецькими окупантами через листівки, звернення, заклики, стверджував впевненість у людей в перемозі над фашизмом.

Немала заслуга в цій боротьбі з окупантами належить і медичним працівникам області. Ця діяльність проявлялась спочатку в формі індивідуальної підпільної роботи лікаря Мельниченка Андрія Івановича, колишнього кадрового офіцера Червоної Армії, демобілізованого через хворобу, який працював лікарем в обласній лікарні.

У ході жорсткого бою дев'ята армія, опинившись в кільці, прорвала лінію фронту і встигла вивести основні сили з Миколаєва. Але в обласній лікарні залишились поранені та хворі воїни. Лікар А. І. Мельниченко не задумуючись залишився з ними і разом з однодумцями вивів їх з приміщення лікарні, чим врятував життя біля 500 офіцерів, солдатів і

матросів Червоної армії. Повірили в свої можливості і відданість працюючих з ним медичних працівників, Мельниченко залучає до підпільної діяльності медичну сестру Коноваленко Олену Прокопівну, лікарів Андрієвського Григорія Семеновича і Осташову Олену Харитонівну, які лікували хворих шпиталю.

Активна діяльність групи Мельниченка розпочалась у 1942 р., коли німці почали забирати молодь для роботи в Німеччині. Миколаївська підпільна організація, намагаючись зірвати масове вивезення молоді, налагодила контакт з А. І. Мельниченком, який зустрівся на конспіративній квартирі з заступником керівника підпільної організації В. В. Бондаренком і отримав доручення центру. В подальшому зв'язок з центром Мельниченко підтримував через Симонович Ганну Іванівну, повара Кривду Клавдію Іванівну та двірника Панкратьєва Кузьму Яковича. Медична група була включена до складу «Миколаївського центру».

У квітні 1943 р. медична група отримала завдання: максимум активізувати супротив населення окупантам та зробити все можливе для збереження медичного обладнання, приладів, інструментів, ліків до приходу Радянської Армії. Мельниченко для виконання цього завдання залучає додатково лікарів, медичних сестер, молодших медичних працівників лікарні [6, арк. 5]. До складу медичної групи були додатково включені М. І. Соколов-Тасєжний, Сотська Зоя Андріївна (пізніше професор медичного університету м. Дніпропетровськ), Андрієвський Георгій Семенович, Осташева Оксана Харитонівна, Абутидзе Олександр Григорович та інші медичні сестри, лаборанти всього понад 25 чоловік [5, арк. 43-44].

Кожен підпільник мав і виконував свої доручення. С. С. Еліонський та З. А. Сотська видавали молодим людям довідки про хворобу на туберкульоз, тиф, чим врятували від роботи в Німеччині 548 юнаків та дівчат. З. А. Сотська в своїй квартирі переховувала радистку розвідгрупи Українського штабу партизанського руху Марію Бурлаченко. Середні медичні працівники Батейкіна-Зелінська, Шиліна-Швед, Коноваленко, Полякова, Федорова заповнювали фальшиві історії хвороби, слідували з даху пологового будинку за облавами в місті, викопали сховище для зберігання води та харчових продуктів, збирали одяг серед населення для вилікуваних офіцерів, солдатів і матросів. Рентген-технік А. О. Ляховський розібрав та сховав до приходу Червоної Армії рентгенівський апарат, фізіотерапевтичну апаратуру та 10 000 книг та підручників медичної бібліотеки [6, арк. 12].

Велику допомогу секретарю Центрального райкому КП(б)У Т. І. Морозову надавала медична сестра Г. К. Головка, яка була зв'язківцем підпільної організації. Санітарний фельдшер О. В. Гончаренко разом зі своєю дружиною в с. Артемівка в медичному пункті організував явочну квартиру, де

переховували виписаних з лікарні і готовили до переходу на «Велику землю».

Активний зв'язок з «Миколаївським центром» підтримували підпільні організації Новоодеського та Березнігуватського районів. Через них «Миколаївський центр» приймав розвідників та групи з «Великої землі», переправляв через лінію фронту осіб, які втекли з полону, з відповідними відомостями про німецькі війська, рух по залізницях, тощо [8, арк. 77].

В Новоодеській підпільній організації лікар Л. Й. Варганік врятувала 200 юнаків та дівчат від роботи в Німеччині. Фельдшер Д. І. Абакумов., працюючи в медпункті с. Себіно, утримував явочну квартиру, був зв'язківцем між Миколаєвим і Новою Одесою, брав участь у викраденні типографського шрифту та передав його керівнику Миколаївського центру Ф. Комкову. Комков після травми дуже кульгав і мав псевдонім «Мечений». За допомогою цього шрифту «Миколаївський центр» випускав листівки, звернення, заклики до людей.

Одне із них.

ВОЗЗВАНІЕ!

К рабочим, крестьянам и трудовой интеллигенции.

ТОВАРИЩИ! Чего вы ждете от этих правителей. Неужели будете поддерживать их брехню? Вам виден «Новый порядок» Европы – виселицы, публичные дома, концлагеря.

КРЕСТЬЯНЕ! Неужели вы не понимаете, что вас фашисты обманули, обещанную землю с июля 1941 г не дают, выдают по 2 метра. Вы ее получите, если будете сидеть и ждать земли.

ТОВАРИЩИ! Сколько будете думать, чего вы ждете? Час расплаты настал, нужно действовать. Организуйте партизанские отряды, бейте гитлеровцев с тыла. Вперед на смертный бой, за светлое дело нашей Родины, за счастье нашего народа!

Председатель Николаевского областного центра Мечений [9, арк. 21].

До складу Березнігуватської підпільної організації входили лікарі Долбня Борис Борисович, Чава Віра Павлівна, Яковенко Ніна Іванівна, акушерка Горлинська Ольга Григорівна. Вони готували відповідні документи та переправляли на «Велику землю» людей за вказівкою Миколаївського центру.

Вознесенською підпільною організацією керував Г. Я. Гончаренко, полковник Радянської Армії, який втік з полону. До складу Вознесенської підпільної організації входили лікар І. Т. Загуменний і фармацевт Н. І. Пошукайло.

В літописі Врадіївської підпільної організації значиться фельдшер Василь Голтей, який був зв'язківцем партизанського загону, що знаходився в Уманському лісі, акушерка Л. А. Чернявська. Квартира лікаря К. П. Морозової була базою для підпільників та місцем схову для полонених, які тікали з табору. Зубний технік Ю. Я. Підгарц, знаючи німецьку мову, відкрив приватну майстерню, де відбувались зустрічі підпільників, представників партизанського загону [12, арк. 1-3].

У жовтні 1943 р. Радянська Армія підійшла до межі Миколаївської області. За вказівкою штабу партизанського руху всі партизанські загони області були об'єднані під керівництвом І. Н. Калініченка, який знаходився в Баштанському районі. В березні 1944 р. об'єднаний загін І. Н. Калініченка розпочав військові дії у тилу фашистських військ. Силами загону було знешкоджено 320 солдат і офіцерів німецької армії, захоплено 18 прапорів військових частин та сотні одиниць військової зброї, взято в полон 9 офіцерів та 55 солдатів [11, арк. 38].

28 березня 1944 р. війська 3-го Українського фронту звільнили Миколаїв від німецьких окупантів, а протягом квітня і всю область [2, с. 13].

У цій загальній перемозі є і частина героїчної боротьби медичних працівників області, які в тяжких умовах окупації боролись з ворогом. Батьківщина високо оцінила їх подвиги. За мужність і відвагу 1 093 учасники партизанського руху були нагороджені орденами і медалями, серед них 42 медичних працівника Миколаївщини [13, с. 68].

На основі проведеного дослідження можна зробити висновок, що проходять роки, час лікує рани, заростають травою окопи, затихає біль скорботи і лише пам'ять людська, вікова пам'ять серця знову і знову повертає нас на дороги безсмертя, дороги мужності та героїзму, які пройшли батьки і діди.

ЛІТЕРАТУРА

1. Великая отечественная война Советского Союза. – М., 1967. – 718 с.
2. Миколаївщина в роки Великої Вітчизняної війни 1941-1945 рр. – Одеса, 1964. – 350 с.
3. Саксонов С. Вы отвеРецензентитственный человек, доктор / С. Саксонов // Южная правда. – 1964. – 4 декабря.
4. Саксонов С. Герои невидимого фронта / С. Саксонов // Южная правда. – 1965. – 19 февраля.
5. Державний архів Миколаївської області, ф. П-10, оп. 1, спр.20, арк. 42-91.
6. Там само, спр. 24, арк. 2-12.
7. Там само, спр. 26, арк. 1-266.
8. Там само, спр. 27, арк. 73-79.
9. Там само, спр. 31, арк. 3-34.
10. Там само, спр. 47, арк. 32.
11. Там само, спр. 75, арк. 1-50.
12. Там само, спр. 92, арк. 1-3.
13. Шитюк М. М. Підпільний та партизанський рух на території Миколаївщини в роки Другої світової війни (1941-1944 рр.) / М. М. Шитюк. – Миколаїв, 1996. – 72 с.

Рецензенти: д.і.н., проф. Ю. В. Котляр, к.і.н., доц. О. С. Морозова

© Кисельов А. Ф., Зюзін В. О.,
© Руденко А. О., Єрмілов В. С., 2011

Стаття надійшла до редколегії 7 листопада 2011 р.